

Werk en gezin: hoe willen Vlamingen dit combineren en hoe kan de overheid hen hierbij helpen?

Corijn, M. (2004). *Vlamingen over het huwelijk en het ouderschap, zorg voor kinderen en ouderen en gewenste beleidsopties*. Brussel: CBGS-Werkdocument 5, 53 p.

In het najaar van 2003 vroeg het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS) aan ongeveer 3 000 Vlamingen van 20 tot 50 jaar hoe ze het liefst gezin en arbeid willen combineren en hoe de overheid hen hierbij het best kan helpen.¹ In 1991 had het CBGS dit aan ruim 3 500 20- tot 39-jarige Vlamingen gevraagd (Van Peer & Moors, 1996). Voor het onderzoek van 2003 geven we zowel de resultaten van de vergelijkbare groep van de 20- tot 39-jarigen als van de totale groep aan wie de vraag werd voorgelegd. De aangeboden keuzes in de twee onderzoeken zijn niet volledig vergelijkbaar, maar ook de reële keuzemogelijkheden zijn in dit tijdsbestek sterk veranderd.

Welke combinatie van werk en gezin verkiezen mannen en vrouwen?

Het voltijds werken heeft voor mannen in de loop van de jaren negentig aan aantrekkelijkheid verloren. In 1991 wou 95% van de mannen van 20 tot 39 jaar een voltijdse job uitoefenen. Anno 2003 is het aandeel in deze leeftijdsgroep gedaald tot 75%. Mannen die in het begin van de jaren negentig een voorkeur uitspraken om deeltijds te werken waren nog een zeldzaamheid (4%). In het begin van de 21ste eeuw geeft 23% van de mannen aan deeltijds te willen werken.² Voor 14% zou dit deeltijds werken uitdrukkelijk in functie zijn van de komst en/of leeftijd van de kinderen. Deze enorme verschuivin-

gen op een tijdsspanne van twaalf jaar getuigen van een aanzienlijke ommekeer in het maatschappelijke discours over de plaats van arbeid in het leven van de man.

Ondanks of dankzij het verder ontwikkelen van het emancipatorische denken zijn ook bij vrouwen grote verschuivingen opgetreden. In 1991 wou 42% van de vrouwen van 20 tot 39 jaar voltijds werken. In de jaren negentig is dit aandeel zeer sterk gedaald: in 2003 bedroeg het nog 18%. Bijna de helft van de vrouwen (48%) wou in 1991 deeltijds werken; dit is in

2003 opgelopen tot 67%. Gegeven het grotere aantal antwoordkeuzemogelijkheden in de enquête van 2003 gaat het voor 27% om deeltijds werken in combinatie met kinderen; de overige 40% heeft dit gespecificeerd in functie van de komst en/of leeftijd van de kinderen. De groep die aangeeft deeltijds te willen werken en geen kinderen te willen is beperkt, maar het aandeel is vooral bij mannen gestegen.

Deze grote veranderingen in de voorkeuren van mannen en vrouwen inzake de combinatie van gezin en werk in de jaren negentig moeten zeker worden gezien in het licht van de wijzigingen in de maatregelen en voorzieningen om deeltijds te wer-

Tabel 1.

Voorkeuren inzake werk en kinderen naar geslacht (Vlaams Gewest; 1991 en 2003)

Responent wenst:	1991		2003			
	20- tot 39-jarigen		20- tot 50-jarigen		20- tot 39-jarigen	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Voltijdse job</i>	95	42	75	18	75	17
Geen kinderen	8	4	13	5	13	5
Kinderen	87	38	62	13	62	12
<i>Deeltijdse job</i>	4	48	23	67	22	67
Geen kinderen	0	1	2	1	2	2
Kinderen	nb	nb	7	26	8	27
Zodra er kinderen zijn	nb	nb	2	13	2	14
Tijdelijk in functie van de leeftijd van de kinderen	nb	nb	12	27	10	24
<i>Geen job</i>	1	10	1	13	1	14
Geen kinderen	nb	nb	0	0	0	0
Tijdelijk of permanent als er kinderen zijn	1	10	nb	nb	nb	nb
Kinderen	nb	nb	0	1	0	1
Zodra er kinderen zijn	nb	nb	0	2	0	2
Tijdelijk in functie van de leeftijd van de kinderen	nb	nb	1	10	1	11

nb: niet betrouwbaar

Bron: CBGS-enquêtes 'Opvattingen inzake Bevolking en Welzijn', 1991 en 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen', 2003

ken en om dit met de zorg voor kinderen te (kunnen) combineren.

In de enquête van 2003 werd aan mannen en vrouwen niet enkel gevraagd wat ze voor zichzelf verkiezen, maar ook wat zij voor hun vrouw/man verkiezen. Op die manier wordt gepeild naar de voorkeur voor een bepaald gezinstype.

In Vlaanderen wensen twee derden van de 20- tot 50-jarigen een gezin met kinderen waarin de man voltijds werkt. Personen die dit gezinstype verkiezen (linkerkolom in figuur 1), wensen in 38% van de gevallen dat de vrouw tijdelijk deeltijds werkt zodra er kinderen zijn of in functie van de leeftijd van de kinderen; in 30% van de gevallen wordt dit niet nader gespecificeerd en wenst men blijkbaar dat de vrouw steeds deeltijds werkt. Slechts 15% wenst een gezin met twee (steeds) voltijds werkende ouders. Nog eens 3% wenst dat de vrouw permanent geen job heeft en 13% wenst dat de vrouw

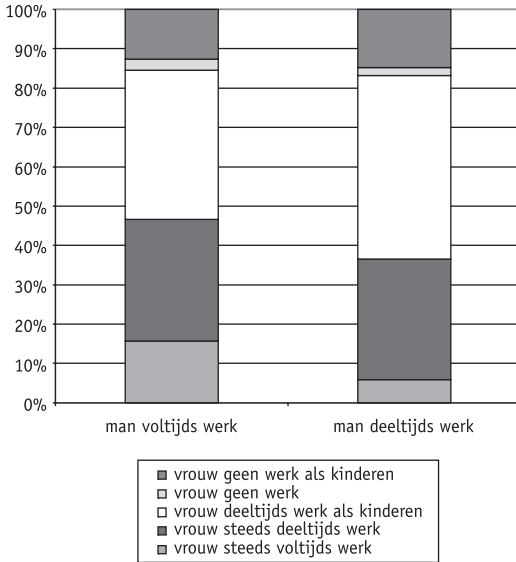
tijdelijk niet werkt in functie van de aanwezigheid en/of leeftijd van de kinderen.

Daarnaast verkiest 18% van de respondenten een gezin met kinderen waarin de man (permanent of tijdelijk) deeltijds werkt. Deze respondenten (rechterkolom figuur 1) wensen in bijna de helft (47%) van de gevallen, dat ook de vrouw tijdelijk deeltijds werkt (zodra er kinderen zijn of in functie van de leeftijd van de kinderen) en in bijna een derde (30%) van de gevallen dat ze steeds deeltijds werkt.

De voorkeur voor een gezin met kinderen met een voltijds werkende man en een (permanent of tijdelijk) deeltijds werkende vrouw sluit aan bij de realiteit in Vlaanderen. In 2003 bijvoorbeeld was 92% van de mannen tussen 25 en 49 jaar werkzaam en was 77% van de vrouwen in diezelfde leeftijdsgroep actief op de arbeidsmarkt. Bij vrouwen echter werkte 40% van de loontrekkenden deeltijds tegenover 4% bij de mannen (NIS EAK). Dit deeltijds

Figuur 1.

Voorkeur met betrekking tot het al dan niet werken van de vrouw, van respondenten (20 tot 50 jaar) die een gezin verkiezen met kinderen waarin de man voltijds of deeltijds werkt (Vlaams Gewest; 2003)

Bron: CBGS-enquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen', 2003

werken liep in 2002 op tot 53% bij vrouwen van 25 tot 54 jaar met een partner en twee kinderen en tot 63% bij vrouwen een partner en drie of meer kinderen (Carton, 2003).

Deze realiteit en deze voorkeuren sluiten ook nauw aan bij de sociale verwachtingen. Anno 2002 hebben Vlamingen (van achttien jaar en ouder) een analoge visie op de tewerkstelling van de vrouw. De Vlamingen vinden dat de vrouw voltijds moet werken na het huwelijk en vóór er kinderen zijn (83%), dat ze deeltijds moet werken wanneer een van de kinderen de leerplichtige leeftijd nog niet heeft bereikt (55%) of dan moet thuisblijven (30%). De vrouw moet deeltijds (63%) en in minder mate voltijds werken (29%) nadat het jongste kind naar school gaat en ze moet bij voorkeur weer voltijds (54%) of deeltijds (37%) werken nadat de kinderen het huis uit zijn. Thuis blijven (niet werken) mag eigenlijk niet zolang er geen kinderen zijn (slechts 3% vindt dat dit kan), het is met mondjesmaat toegestaan zolang een van de kinderen de leerplichti-

ge leeftijd nog niet heeft bereikt (30% vindt dat dit dan kan). De Vlamingen verwachten met andere woorden een hoge arbeidsmarktparticipatie van de vrouwen, deze mag echter deeltijds zijn als de kinderen nog klein zijn of nog thuis wonen (Carton, 2003).

Wie doet wat: evenveel, meer of minder?

Welke voorkeuren hebben de Vlamingen tussen 20 en 50 jaar anno 2003 inzake de combinatie van werk en gezin als dit wordt gekoppeld aan de rol van de man en de vrouw? Vijf keuzemogelijkheden werden in de postenquête voorgelegd; ze hadden betrekking op het feit of men een job, het huishoudelijke werk en de zorg voor kinderen, in gelijke mate, in ongelijke mate, of exclusief op zich neemt.

De Vlamingen verkiezen twee mogelijkheden en mannen en vrouwen maken analoge keuzes. 44% wil een gezin waarbij de twee partners elk een even belastende job hebben en waarbij het huishoudelijke werk en de zorg voor de kinderen gelijk wordt verdeeld tussen de partners. Vooral twintigers verkiezen het ideaal van de gelijke verdeling (51%). Maar vele twintigers zijn wellicht nog niet toe aan de realiteit van het combineren van een mannen- en een vrouwenrol, van werk en gezin. Ook hoger opgeleiden (48%) en niet-gelovigen (49%) staan meer achter het 'elk evenveel-ideaal'. Daarnaast verkiest 38% een combinatie waarbij de vrouw een minder belastende job heeft dan de man en waarbij de vrouw een groter deel van het huishoudelijke werk en de zorg voor de kinderen op zich neemt. Deze voorkeur sluit althans inzake tewerkstelling nauw aan bij de hoger vermelde voorkeur voor een voltijds werkende man en een vrouw die een variant van deeltijds werken opneemt naargelang de aanwezigheid en/of leeftijd van de kinderen. Bijna een op de tien Vlamingen verkiest een traditionele verdeling van de taken: de man een job en de vrouw de zorg voor het huishouden en voor de kinderen. Eenmaal boven de veertig jaar verkiest men meer dit traditionele patroon (13%). Het wordt ook meer gekozen door lager opgeleiden (16%) en door de regelmatig praktiserende katholieken (16%). Een omkering van de traditionele rollen, de man heeft een minder belastende job dan de vrouw (1,4%) alsook enkel de

Tabel 2.

Realisatie van de wens om deeltijds te werken en kinderen te hebben, naar geslacht en leeftijd (Vlaams Gewest; 2003)

Huidige situatie	Mannen			Vrouwen		
	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar
Voltijds en geen kinderen	53	20	12	44	13	5
Deeltijds en geen kinderen	3	0	4	5	3	2
Niet beroepsactief en geen kinderen	31	5	5	27	1	2
Voltijds en kinderen	12	68	66	8	28	31
Deeltijds en kinderen	1	4	5	11	47	42
Niet-beroepsactief en kinderen	0	3	8	5	8	18

Bron: CBGS-enquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen', 2003.

vrouw heeft een job (0,1%), wordt in Vlaanderen amper verkozen. Daarnaast gaf 7% aan geen van de vijf mogelijkheden te verkiezen.

De voorkeuren voor een man/vader en een vrouw/moeder die in gelijke mate voor het huishouden en voor de kinderen zorgen alsook voor een vrouw/moeder die iets meer dan de man/vader voor het huishouden en voor de kinderen zorgt verschillen nogal sterk van de dagelijkse realiteit inzake tijdsbesteding. Werkende mannen (tussen 16 en 75 jaar) in Vlaanderen besteedden anno 1999 per week 37u aan hun job; bijna 12u aan het huishoudelijke werk (inclusief klusjes) en 1,5 uur aan de zorg voor kinderen. Voor werkende vrouwen van die leeftijd was dit respectievelijk 28u, 22u en 3,5 uur (Coppens e.a., 2001). Doordat vrouwen vaker deeltijds werken besteden ze minder tijd aan een job. Maar hun investering in de zorg voor het huishouden en voor de kinderen is verre van 'even belastend' of 'iets meer belastend' dan die van mannen. Werkende vrouwen investeren dubbel zoveel tijd als mannen in de zorg voor het huishouden en voor de kinderen.

Is de wens om deeltijds te werken gerealiseerd?

Van alle mannen die deeltijds wensen te werken en kinderen willen hebben, realiseert bij de 30- tot 49-jarigen zo'n 4% tot 5% zijn wens (tabel 2). Twee op drie mannen die een gezin willen combineren met

deeltijds werken, hebben al wel de kinderen maar zijn (nog) voltijds werkzaam. Bij vrouwen van die leeftijd kan ruim 40% die voorkeur ook daadwerkelijk realiseren in die zin dat ze niet voltijds werkzaam zijn, maar wel op de arbeidsmarkt zijn, via deeltijds werk of via een werkonderbreking. Twintigers hebben hun kinderwens en hun gewenste arbeidssituatie nog niet gerealiseerd.

Hoe kan de overheid helpen?

Gegeven deze voorkeuren en de huidige situaties, wat verwachten de Vlamingen van de overheid om zowel moederschap als vaderschap beter te kunnen combineren met het werk. Tabel 3 toont welk aandeel van de 20- tot 50-jarige Vlamingen voorstander is van bepaalde maatregelen en/of voorzieningen van de overheid.

Om de combinatie van werk en het hebben van jonge kinderen te vergemakkelijken, zijn Vlamingen anno 2003 vooral voorstander van aangepaste werkregelingen: deeltijds werken, flexibele werktijden en garanties om opnieuw toe te treden tot de arbeidsmarkt. Eén welbepaalde kinderopvangregeling, namelijk betere opvangregelingen voor zieke kinderen, blijkt de hoofdbekommernis te zijn. Wellicht erkennen en ervaren vele Vlamingen zeer prangende praktische problemen als de kinderen ziek zijn. Pas nadien komen de financiële ondersteuning aan de orde. Hierbij zetten de Vlamingen de belastingvermindering voor ouders met

Tabel 3.

Gewenste maatregelen inzake de zorg voor kinderen (Vlaams Gewest; 2003)

Gewenste maatregel	(%)
– Betere opvangregeling voor zieke kinderen	86
– Meer mogelijkheden voor ouders met jonge kinderen om deeltijds te werken	85
– Meer garanties voor moeders om opnieuw een job op te nemen nadat ze hun kinderen zelf hebben opgevoed	84
– Flexibele werktijden voor ouders met jonge kinderen	81
– Belastingsvermindering voor ouders met kinderen ten laste	80
– Goedkopere kinderopvang voor kinderen van 0-3 jaar	80
– Een aanzienlijke verlaging van de kosten voor onderwijs	73
– Meer kinderopvang voor kinderen van 0-3 jaar	73
– Meer kinderopvang voor en na schooltijd en tijdens de schoolvakanties	70
– Een aanzienlijke verhoging van de kinderbijslag	69
– Verlenging van het zwangerschapverlof	68
– De jaren die men thuisbleef om de kinderen op te voeden, meetellen in de berekening van het pensioen	68
– Een opvoedingsloon voor moeders/vaders die ervoor kiezen niet buitenshuis te werken omdat zij voor hun jonge kinderen willen zorgen	67
– Meer mogelijkheden voor het werken van thuis uit (telewerken)	65
– Belastingsvermindering voor alleenstaande ouders	65
– Het beter uitbouwen van het vaderschapsverlof	62
– Goedkopere medische hulp voor vrouwen en mannen met vruchtbaarheidsproblemen	60
– Goedkopere diensten voor huishoudelijke hulp	59
– Ondersteuning van ouders (bv. advies bij opvoedingsvragen)	50

Bron: CBGS-enquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen', 2003

kinderen ten laste en goedkopere kinderopvang voor kinderen van 0-3 jaar voorop. Vlamingen wensen ook een duidelijke waardering voor ouders die thuisblijven om hun kinderen zelf op te voeden: vier op de vijf vragen meer garanties voor moeders om opnieuw een job op te nemen nadat ze hun kinderen zelf hebben opgevoed, twee op de drie vragen dat de jaren die men thuisbleef om de kinderen op te voeden, meetellen in de berekening van het pensioen en vragen een opvoedingsloon voor moeders/vaders die ervoor kiezen niet buitenshuis te werken omdat zij voor hun jonge kinderen willen zorgen. Ouders wiens jongste kind nog geen zes jaar is, zijn de meest vragende partij voor financiële ondersteuning zoals belastingvermindering, verhoging van de kinderbijslag, opvoedingsloon en verrekening van jaren die men thuis bleef om de kinderen op te voeden in de pensioenberekening. Ze zijn ook meer vragende partij voor aangepaste arbeidsregelingen zoals flexibele werktijden, langer zwangerschaps- en vaderschapsverlof. Goedkopere diensten voor huishou-

delijke hulp zijn bij hen ook het meest welkom. Het zijn voornamelijk ouders met oudere kinderen – van wie de jongste dertien jaar of ouder is – die vragende partij zijn voor een aanzienlijke verlaging van de kosten voor onderwijs.

In 1991 zetten de Vlamingen (van 21 tot 39 jaar) vooral de financiële ondersteuning voorop zoals een opvoedingsloon en een hogere kinderbijslag. Pas daarna kwamen aangepaste werkregelingen zoals deeltijds werken en kinderopvangregelingen zoals opvang voor schoolgaande kinderen aan bod (Van Peer en Moors, 1996). In de loop van de jaren negentig zijn in Vlaanderen de mogelijkheden voor deeltijds werken alsook de kinderopvangmogelijkheden enorm uitgebreid. Ze hebben dan ook geleid tot een verschuiving in wat men van de overheid verwacht.

Uit tabel 3 blijkt dat Vlamingen op vele vlakken veel van de overheid verwachten. Als ze echter worden gedwongen om aan te geven wat ze in de

eerste plaats wenselijk achten, dan zijn het niet meer de aangepaste werkregelingen maar de financiële steun die voorop staat. Een op de vijf Vlamingen zet de belastingsvermindering voor ouders met kinderen ten laste op de eerste plaats. Een op de tien Vlamingen plaatst een opvoedingsloon en een aanzienlijke verhoging van de kinderbijslag voorop. De prioriteiten verschuiven naar gelang de leeftijd van het jongste kind. Vooral ouders wiens jongste kind nog geen vier jaar is zijn vragende partij voor een opvoedingsloon. Vooral ouders wiens jongste kind nog op de lagere school zit, wensen een belastingsvermindering. Vooral ouders wiens jongste kind jonger is dan 13 duiden op de wenselijkheid van een verhoging van de kinderbijslag. Bij een verhoging van de kinderbijslag hebben de Vlamingen een voorkeur voor een kinderbijslag die geen rekening houdt met het gezinsinkomen, die toeneemt naarmate het kind ouder wordt en die gelijk is voor het eerste, tweede en derde kind. Mensen die (nog) geen kinderen hebben, plaatsen meer dan de anderen mogelijkheden voor deeltijds werk en voor telewerk op de eerste plaats en verwachten ook dat een uitbouw van het vaderschapsverlof het best soelaas brengt.

Martine Corijn
Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie
Vlaamse Wetenschappelijke Instelling

Noten

1. De CBGS-enquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen' maakt deel uit van het Europese DIALOG-project (www.bib-demographie.de/ppa/main.htm) waaraan veertien landen deelnemen. Vergelijkende resultaten worden binnenkort gepubliceerd. De vragen en antwoordmogelijkheden zijn niet landspecifiek, maar hebben een zekere geldigheid voor alle deelnemende landen.
2. In beide onderzoeken werd de omvang van het deeltijds werken niet nader gespecificeerd.

Bibliografie

- Carton, A. (2003). Gezocht: m/v voor gezin en arbeid. Vlamingen en hun opvattingen over de combinatie van gezin en arbeid in 2002. In: *Vlaanderen gepeild*. Brussel: Vlaamse Gemeenschap, pp. 311-346.
- Coppens, K., Glorieux, I., Koelet, S., Moens, M. en Vandeweyer, J. (2001). *Vlaanderen de klok rond. Enkele resultaten van het Vlaamse Tijdsbudgetonderzoek (TOR'99)*. Brussel: TOR2001/17.
- Van Peer, C. en Moors, H (1996). Perceived obstacles to fertility: opinions on family policies in Flanders and in the Netherlands. In: H. van den Brekel and F. Deven (Eds.), *Population and Family in the Low Countries 1995*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, pp. 41-66.